

BERENIKA KACZMAREK

Uniwersytet Wrocławski

MAŁOLETNI ŚWIADEK W PROCESIE CYWILNYM
– ZAGADNIENIA WYBRANE

UWAGI WSTĘPNE

Zarówno orzecznictwo, jak i literatura prawnicza zajmują się problematyką małoletniego świadka głównie w kontekście procesu karnego. W prawie postępowania cywilnego natomiast kwestia małoletniego świadka poruszana jest niezwykle rzadko.

Należy zauważyć, że ochrona małoletniego jest powszechnie uznanym dobrem i zarazem koniecznością, co znajduje odbicie w przepisach prawnych¹. Nie można ponadto utożsamiać świadka tylko ze środkiem dowodowym, bo świadek to także osoba z własnymi prawami², które wymagają poszanowania.

Kwestią wymagającą rozważenia jest analiza pojęcia „świadek”³. Trzeba jednak od razu zaznaczyć, że pojęcie to nie jest tożsame w znaczeniu potocznym i w znaczeniu procesowym⁴.

K. Knoppek postuluje uznanie za świadka w znaczeniu procesowym osoby, która nabyła uprawnienia i obowiązki związane z taką rolą w procesie i która podlega władzy sądu⁵. Osoba ta nie traci statusu świadka, gdy nie wykona swoich obowiązków i nie dojdzie do jej przesłuchania. Za świadka należy uznać także

¹ Szerzej na temat praw dziecka zob. E. Czyż, *Prawa dziecka*, Warszawa 2002.

² Przede wszystkim będą to prawa podstawowe, mające swe źródło w Konstytucji RP oraz aktach prawa międzynarodowego i europejskiego, por. także Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka, Kartę Praw Podstawowych.

³ Szczegółową analizę tego pojęcia przeprowadził K. Knoppek, *Podmiotowe ograniczenia dowodu z zeznań świadków w procesie cywilnym*, Poznań 1985, s. 5 i n.

⁴ Podstawową różnicą jest wykluczenie z kategorii świadków w znaczeniu potocznym tzw. świadków ze słuchu.

⁵ Szerzej zob. K. Knoppek, *Pojęcie świadka w znaczeniu procesowym*, „Palestra” 1982, nr 4–5, s. 19 i n.

osobę, którą omyłkowo wezwano do sądu w takim charakterze. Nie jest zatem obligatoryjnym wymogiem do określenia osoby biorącej udział w procesie cywilnym mianem świadka faktyczne złożenie przez nią zeznań⁶.

Bez wątpienia, wezwanym w charakterze świadka w procesie cywilnym może być każdy⁷ – niezależnie od wieku, stanu umysłowego czy też stosunku do stron lub przedmiotu procesu, a to dlatego, że kodeks postępowania cywilnego⁸ co do zasady nie ustanawia żadnego cenzusu, np. wieku, wykształcenia czy stanu zdrowia.

Przyjąć należy, że skoro nie została określona dolna granica wieku do wystąpienia w procesie w charakterze świadka, to najważniejsze jest, aby osoba mająca być świadkiem znajdowała się w takim wieku, w jakim możliwe będzie porozumiewanie się z nią. Właściwości psychofizyczne osoby, która ma składać zeznania w procesie cywilnym, kształtują jej zdolność do występowania w takim charakterze i podlegają każdorazowej ocenie sądu. Każdy, kto ma dojrzałość umysłową, kto może czynić określone spostrzeżenia, a następnie je przekazywać, może więc zostać wezwany przez sąd do złożenia zeznań jako świadek.

KTO NIE MOŻE BYĆ ŚWIADKIEM

Kodeks postępowania cywilnego zawiera enumeratywne wyliczenie, kto nie może być świadkiem. Z treści art. 259 i 259¹ wynika, że nie może nim być osoba niezdolna do spostrzegania lub komunikowania swych spostrzeżeń, wojskowy i urzędnik nie zwolnieni od zachowania tajemnicy służbowej, jeżeli ich zeznanie miałoby być połączone z jej naruszeniem, przedstawiciel ustawowy strony, osoba, która ma być przesłuchana w charakterze strony jako organ osoby prawnej lub innej organizacji mającej zdolność sądową, współuczestnik jednolity, mediator nie zwolniony przez strony od zachowania tajemnicy mediacji. Poza tymi wymienionymi świadkiem może być każdy⁹.

⁶ Por. K. Wolff, *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts*, Wien 1947, s. 312.

⁷ K. Knoppek wprowadził następującą definicję świadka: jest to każda osoba „wezwana przez organ sądowy – pismem lub w formie ustnej – do złożenia zeznań o faktach rozpoznawanej sprawy, jak też osoba, w obecności której sąd oświadczył wolę jej przesłuchania wydając postanowienie dowodowe, bez względu na to, czy osoba ta posiada jakąkolwiek wiedzę o faktach dotyczących sprawy, czy poznała je dzięki własnym spostrzeżeniom, czy też z innych źródeł oraz bez względu na to, czy jest wyłączona przez ustawę z kręgu osób mogących występować w takim charakterze”. Zob. K. Knoppek, *Podmiotowe ograniczenia...*, s. 19.

⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r., Dz.U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.

⁹ Inaczej jest w Niemczech, gdzie przepisy prawa cywilnego procesowego (*Zivilprozessordnung*) nie przewidują ograniczeń w zakresie zdolności bycia świadkiem. Jedynie do kręgu osób wyłączonych należy zaliczyć strony oraz ich przedstawicieli ustawowych. W doktrynie niemieckiej powszechne jest stanowisko, iż ustawowe ograniczenia i regulacje tego, kto może, a kto nie może być

Wydaje się jednak, że zwłaszcza przepisy art. 259 k.p.c. mogą okazać się niewykonalne. Przede wszystkim dlatego, że niekiedy można dokonać oceny zdolności bądź niezdolności osoby wezwanej do spostrzegania lub komunikowania swych spostrzeżeń dopiero w chwili pojawienia się jej na sali rozpraw.

Odmienne regulacje zawarte są w przepisach dotyczących postępowania odrębnego w sprawach małżeńskich. Kodeks postępowania cywilnego przewiduje w tym postępowaniu ograniczenia wiekowe związane ze zdolnością bycia świadkiem. Otóż art. 430 k.p.c. formułuje zakaz przesłuchiwania w charakterze świadków małoletnich, którzy nie ukończyli lat trzynastu. W stosunku zaś do małoletnich będących jednocześnie zstępnymi stron, zakaz ten jest dalej idący. Nie mogą być oni świadkami, jeśli nie ukończyli lat siedemnastu. Wprowadzenie takiej regulacji miało na celu ochronę dzieci, a właściwie ich delikatnej i nieukształtowanej jeszcze osobowości i psychiki przed negatywnymi skutkami przesłuchań w sprawach, w których ustalane są niekiedy drastyczne fakty pożycia małżeńskiego¹⁰.

Wymieniony zakaz ma charakter bezwzględny i osoby, których dotyczy, nie mogą go uchylić, żądając, by zostały przesłuchane. Znajduje on zastosowanie do formalnego przeprowadzenia dowodu z zeznań świadków, natomiast wymienione osoby mogą być wysłuchane informacyjnie. Przykładowo sąd, rozpoznając sprawę rozwodową przed wydaniem rozstrzygnięcia o władzy rodzicielskiej, może wezwać na posiedzenie dziecko stron, by je wysłuchać¹¹.

Wątpliwości budzi obowiązywanie tego zakazu w stosunku do przysposobionych dzieci stron. W istocie stosunek przysposobienia wywołuje takie same skutki, jak stosunek rodzicielstwa, jednakże analiza przepisów k.p.c. nie daje podstaw do przyjęcia, iż zakaz z art. 430 należy rozciągnąć także na przysposobione dzieci stron¹². Gdyby ustawodawca zamierzał włączyć do kręgu osób, które nie mogą być przesłuchiwane w charakterze świadków w postępowaniu w sprawach małżeńskich, także przysposobionych, zamiar ten znalazłby odzwierciedlenie w treści tegoż artykułu¹³. Chociaż należy zauważyć, że w sprawie o rozwód przysposobione dzieci stron mogą na podstawie art. 261 § 1 k.p.c. skorzystać z prawa odmowy zeznań.

Odrębną kwestią pozostaje natomiast niecelowość wzywania do stawienia się w sądzie w charakterze świadka bardzo małego dziecka, kiedy to okoliczności

świadkiem, mogą naruszać prawo strony do zgłaszania i przeprowadzania dowodów, a zatem w konsekwencji prawo do obrony jej interesów.

¹⁰ A. Zieliński, [w:] *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, A. Zieliński (red.), Warszawa 2005, uwagi do art. 430, s. 1123.

¹¹ T. Ereciński, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2004, uwagi do art. 430, s. 805.

¹² B. Dobrzański, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 1975, s. 706.

¹³ Tak jak zrobił to ustawodawca, powołując w treści w art. 48 § 1 pkt 2 i 3 k.p.c., art. 87 § 1 k.p.c., art. 261 § 1 k.p.c. pojęcie „osoba pozostająca ze stroną w stosunku przysposobienia”.

wskazują na ograniczoną albo nawet zniesioną zdolność postrzegania, zapamiętania lub odtwarzania spostrzeżeń.

Sąd, wydając postanowienie dowodowe, powinien dokonać oceny celowości dopuszczenia bądź niedopuszczenia dowodu z przesłuchania w charakterze świadka osoby małoletniej.

KTO TO JEST MAŁOLETNI

Pojęcie „małoletniego” nie zostało zdefiniowane ani w przepisach cywilnego prawa procesowego, ani w przepisach cywilnego prawa materialnego. Niemniej jednak art. 10 § 1 kodeksu cywilnego¹⁴ stanowi, iż pełnoletnim jest ten, kto ukończył lat osiemnaście. Ponadto, jak przyjął ustawodawca w § 2 tegoż artykułu, małoletni uzyskuje pełnoletniość przez zawarcie związku małżeńskiego¹⁵. Można zatem przyjąć, że jako małoletni może być określona każda osoba, która nie jest pełnoletnia.

MAŁOLETNI JAKO ŚWIADEK W PROCESIE CYWILNYM

Rozgraniczenie na osoby pełnoletnie i małoletnie nie przedstawia jednak wartości z punktu widzenia procesowej pozycji świadka, a to dlatego, że uprawnienia i obowiązki podmiotów występujących w procesie cywilnym określa ustawa procesowa, tj. kodeks postępowania cywilnego.

Kodeks postępowania cywilnego określa natomiast, kto ma zdolność do czynności procesowych. Zgodnie z art. 65 k.p.c. zdolność procesową mają osoby fizyczne posiadające pełną zdolność do czynności prawnych, jednostki organizacyjne posiadające zdolność prawną, osoby prawne oraz organizacje dopuszczone do działania na podstawie odrębnych przepisów¹⁶. Zdolność procesowa jest nieodzownym warunkiem dokonywania czynności procesowych, tj. uświadomionych i celowych zachowań, które są podejmowane na podstawie uprawnień procesowych bądź w związku z obowiązkami procesowymi w przewidzianej przepisami formie i w celu wywołania określonych skutków¹⁷. Zdolność procesowa dotyczy uczestników postępowania.

I tu pojawia się pytanie, czy świadek jest również uczestnikiem postępowania. Na to pytanie należy odpowiedzieć przecząco. Uczestnikami postępowania cywilnego są podmioty, które są bezpośrednio bądź pośrednio zainteresowane wy-

¹⁴ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r., Dz.U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

¹⁵ Zgodnie z art. 10 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (ustawa z dnia 25 lutego 1964 r., Dz.U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.) sąd opiekuńczy może zezwolić na zawarcie małżeństwa kobiecie, która ukończyła lat szesnaście.

¹⁶ Ponadto na mocy przepisów szczególnych zdolność procesową ma także m.in. pracodawca i organ rentowy.

¹⁷ Zob. J. Mokry, *Czynności procesowe podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 1993, s. 55.

nikiem postępowania i które biorą udział w postępowaniu w celu ochrony własnych praw. Świadek zaś występuje w procesie w wyniku wykonania obowiązku stawienia się przed sądem i złożenia zeznań¹⁸. Dlatego też należy odmówić przyznania świadkowi statusu podmiotu procesu cywilnego. W konkluzji zasadne zdaje się przyjęcie, iż przepisy dotyczące zdolności procesowej, a pośrednio zdolności do czynności prawnych, i co za tym idzie, ograniczenia związane z wiekiem, nie mają zastosowania do świadka¹⁹.

ŚWIADEK W ZNACZENIU MATERIALNOPRAWNYM

Inaczej natomiast jest w przypadku prawa materialnego.

Kodeks cywilny w art. 956 poprzez wyliczenie negatywne określa, kto nie może być świadkiem testamentu ustnego. Z wyliczenia tego wynika, iż nie może nim być osoba nieposiadająca pełnej zdolności do czynności prawnych, a zatem również osoba małoletnia.

Również kodeks rodzinny i opiekuńczy²⁰ w art. 7 § 1 dla ważności zawieranego związku małżeńskiego wprowadza wymóg obecności dwóch pełnoletnich świadków.

Kodeks postępowania cywilnego przewiduje jeszcze instytucję świadka przybranego do czynności egzekucyjnych, regulowaną art. 812. Jednakże świadek w rozumieniu tego artykułu nie jest świadkiem w znaczeniu procesowym, a jedynie świadkiem przybranym do określonych czynności prawnych²¹. Świadkiem przybranym przez komornika do dokonania czynności egzekucyjnych, wobec brzmienia art. 812 ust. 3 k.p.c., może być członek rodziny lub domownik dłużnika, a do tej grupy należy zaliczyć również małoletniego członka rodziny lub małoletniego domownika²².

ROLA DOWODU Z PRZESŁUCHANIA ŚWIADKA

Świadkowie to występujące w toczącym się postępowaniu, ale nie jako uczestnicy tego postępowania, osoby fizyczne²³. Przedmiotem dowodu ze strony

¹⁸ H. Mądrzak, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2003, s. 93–94.

¹⁹ Chyba że świadek w postępowaniu działa w obronie swego interesu, np. w postępowaniu o uchylenie grzywny wymierzonej przez sąd za nieusprawiedliwione niestawiennictwo.

²⁰ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r., Dz.U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.

²¹ Czynności procesowe uznawane są za czynności prawne. Zob. K. Knoppek, *Podmiotowe ograniczenia...*, s. 10, a także W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1977, s. 175.

²² Por. K. Knoppek, *Świadkowie czynności egzekucyjnych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1991, nr 1, s. 79 i n.

²³ Por. K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] A. Zieliński, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2005, uwagi do art. 258, s. 691–693.

świadków są ich własne spostrzeżenia poczynione poza procesem, a dotyczące stanów lub zdarzeń, które uprzednio wystąpiły. Mogą to być również stany wewnętrzne człowieka, jego przeżycia i reakcje psychiczne, intencje oraz dobra czy zła wiara.

Ocena tego dowodu jawi się jako niezwykle trudna, a to ze względu na niepełne, niedokładne wypowiedzi świadków, czasem świadome bądź nieświadome podanie nieprawdziwych informacji, często także z uwagi na wypowiedzi nacechowane negatywnym stosunkiem do uczestników zdarzenia²⁴. Mimo że dowód ten pociąga za sobą wiele problemów związanych z jego oceną, jest on jednym z najczęściej pojawiających się dowodów w procesie cywilnym²⁵.

DOPUSZCZENIE DOWODU Z PRZESŁUCHANIA ŚWIADKA

Dowód z przesłuchania małoletniego świadka, podobnie jak dowód z przesłuchania pełnoletniego świadka, może być przeprowadzony zarówno na wniosek strony postępowania, jak i może być dopuszczony przez sąd z urzędu. Ta druga możliwość wynika z treści art. 232 zd. 2 k.p.c. Trzeba jednak zauważyć, że jest to jedynie uprawnienie sądu, a nie jego obowiązek²⁶.

Strona składająca wniosek o przesłuchanie małoletniego w charakterze świadka obowiązana jest dokładnie oznaczyć w nim fakty, które mają być zeznaniami tego świadka stwierdzone oraz wskazać świadka w taki sposób, by jego wezwanie do sądu było możliwe. Sąd natomiast, wzywając świadka, wymienia w wezwaniu jego imię i nazwisko oraz adres zamieszkania. Takie dane identyfikujące świadka powinna zatem wskazać osoba zgłaszająca dowód.

W razie trudności z ustaleniem tożsamości świadka sąd może określić stronie termin do wskazania danych dotyczących osoby, która ma być przesłuchana jako świadek. Sąd może wezwać do uzupełnienia lub sprecyzowania wniosku o dopuszczenie dowodu z przesłuchania świadka, który nie spełnia wymagań przewidzianych w art. 258 k.p.c.²⁷

²⁴ Co do oceny wiarygodności zeznań składanych przez małoletnich świadków, zob. H. Prahm, *Die ärztlich-psychologische Beurteilung der Glaubwürdigkeit Minderjähriger und ihre Berücksichtigung im Gerichtsverfahren*, Schwarz 1972.

²⁵ Za uznaniem dowodu z przesłuchania świadka jako pełnowartościowego materiału dowodowego, zob. *Świadek w procesie sądowym*, S. Waltoś (red.), Warszawa 1985, s. 134 i n.

²⁶ Takie stanowisko odpowiada kontrydiktoryjnemu modelowi procesu, jaki obecnie obowiązuje w Polsce.

²⁷ T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2004, uwagi do art. 258, s. 495.

OCENA ZDOLNOŚCI SPOSTRZEGANIA I KOMUNIKOWANIA SPOSTRZEŻEŃ

W związku z zagadnieniem małoletniego świadka w procesie cywilnym pojawiło się pytanie, czy możliwe jest nakazanie mu poddania się badaniom psychiatrycznym bądź psychologicznym w celu ustalenia, czy nie zachodzi w stosunku do niego przesłanka z art. 259 § 1 k.p.c. wyłączająca możliwość składania przez niego zeznań.

Wprawdzie kodeks postępowania cywilnego w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych przyznaje sądowi uprawnienie do przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego, to jednak wątpliwe²⁸ jest, czy do takich wypadków należy zaliczyć ustalenie niezdolności spostrzegania lub przekazywania spostrzeżeń przez małoletnią osobę, która została wezwana do złożenia zeznań w charakterze świadka²⁹. Dopuszczenie takiej możliwości prowadziłoby do sytuacji, w której przedmiotem dowodu byłby inny dowód³⁰. Zgodnie natomiast z dotychczas ugruntowaną doktryną, jak i orzecnictwem, przedmiotem każdego dowodu są fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy³¹. Wyjątkowo zaś ustawodawca dopuszcza prowadzenie dowodu z oględzin przy udziale biegłych³² z uwagi na to, iż przeprowadzenie dowodu z oględzin mogłoby być dla samego sądu utrudnione, gdyż sędzia nie musi przecież mieć wiedzy specjalistycznej niezbędnej do dokonania oceny przeprowadzanego dowodu z oględzin.

Kolejnym argumentem przemawiającym za niedopuszczalnością³³ prowadzenia dowodu z przesłuchania świadka, który miałby być poddany badaniu przez

²⁸ Odmienne kwestia ta została uregulowana w kodeksie postępowania karnego. Art. 192 § 2 k.p.k. stanowi, że w razie istnienia wątpliwości co do zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego spostrzeżeń, sąd lub prokurator może zarządzić przesłuchanie świadka z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa, czemu świadek ten nie może się sprzeciwić.

²⁹ S. Hanausek dopuszcza przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego (psychologa lub lekarza psychiatry) na okoliczność zdolności bądź niezdolności spostrzegania lub przekazywania spostrzeżeń przez małoletnią osobę, która została wezwana do złożenia zeznań w charakterze świadka. Szerzej zob. S. Hanausek, *Dowód z przesłuchania stron w polskim postępowaniu cywilnym*, S.C. 1971, t. XVII, s. 97. Por. także H.W. Fasching, *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*, t. III, Wien 1966, s. 412.

³⁰ Odmienne stanowisko zajmuje K. Piasecki. Uważa on, iż w pewnych wypadkach nieodzwonne jest korzystanie przez sąd z pomocy biegłego lekarza psychiatry lub psychologa w celu oceny wiarygodności świadka. Zob. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, K. Piasecki (red.), tom I, uwagi do art. 258, s. 841.

³¹ Zob. art. 227 k.p.c.

³² Zob. art. 292 k.p.c.

³³ Odmienne sytuacja przedstawia się w procesie karnym. Por. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 31 maja 2006 r., sygn. II AKa 134/06, „Lex” nr 190483, w którym Sąd stwierdził, że „nie może ulegać wątpliwości, że zarówno z punktu widzenia taktyki postępowania karnego, jak zwłaszcza kryminalistycznych reguł przesłuchania dziecka (małoletniego świadka), opisane postę-

biegłego lekarza psychiatrę lub psychologa, a przedstawionym przez K. Knoppka, jest niemożność weryfikowania stanu zdrowia psychicznego świadka i związane z tym negatywne konsekwencje³⁴.

Zwrócić jeszcze należy uwagę na okoliczność, iż w uprzednio obowiązującej ustawie procesowej³⁵ znajdowały się przepisy, na mocy których sąd mógł zarządzić udział biegłego w przesłuchaniu świadka. W świetle obecnie obowiązujących przepisów kodeksu postępowania cywilnego wysnuć można tylko jeden wniosek, iż brak podstawy prawnej do przyjęcia, że dopuszczalne jest prowadzenie dowodu z przesłuchania świadka w obecności biegłego (lekarza psychiatry lub psychologa). Gdyby ustawodawca miał taką intencję, znalazłoby to niewątpliwie odzwierciedlenie w treści przepisów³⁶.

Konkludując, wydaje mi się, że każdorazowo oceny zdolności bądź niezdolności spostrzegania lub komunikowania spostrzeżeń osoby mającej być przesłuchaną w charakterze świadka, dokonuje sąd samodzielnie.

WEZWANIE DO STAWIENICTWA

Zasadniczo osoba, która ma być przesłuchana w charakterze świadka, musi być wezwana do stawienia się w sądzie. Wezwania na posiedzenia sądowe dorę-

powanie zdecydowanie odbiega od wzorca optymalnego, w którym każdorazowo zakłada się udział w takich wypadkach psychologa. Nie po to, a raczej nie tylko dlatego, że wątpliwości budzić może jego dojrzałość i poziom jego rozwoju umysłowego, ale po to głównie, aby chronić delikatną i nieustrukturalizowaną jeszcze osobowość dziecka i jego psychikę przed negatywnymi skutkami kontaktu z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości karnej”.

³⁴ Zob. K. Knoppek, *Podmiotowe ograniczenia...*, s. 23–24. Autor wskazuje, że dopuszczenie możliwości badania stanu zdrowia psychicznego świadka prowadzić mogłoby do sytuacji, iż niektóre wnioski o badanie stanu psychicznego świadka byłyby składane jedynie ze złośliwości bądź lekkomyślnie. Słusznie podkreśla autor, iż „badanie przeprowadzone przez biegłego wykazałoby, że świadek nie ma żadnych odchyśleń od normalnego stanu psychicznego oraz że jest w pełni zdolny do złożenia zeznań, to sam fakt, iż organ państwowy kwestionował stan zdrowia psychicznego świadka i na tę okoliczność powołał biegłego, bardzo często rażąco dyskredytowałby taką osobę w opinii społecznej, a szczególnie w środowisku zawodowym i towarzyskim, z którego się ona wywodzi”, także wtedy, gdy będzie to osoba małoletnia.

³⁵ Kodeks postępowania cywilnego z 1932 r. Por. art. 316d k.p.c. oraz art. 337d k.p.c.

³⁶ Dla porównania można wskazać, iż nawet z przepisów karnych procesowych, które dają podstawę do przesłuchania świadka z udziałem biegłego psychologa, gdy zachodzą przewidziane w nim przesłanki (wątpliwość co do stanu psychicznego, jego rozwoju umysłowego, zdolności spostrzegania lub odtwarzania spostrzeżeń), nie wynika, by każdy małoletni świadek musiał być przesłuchany w obecności biegłego psychologa. Por. orzeczenie Sądu Najwyższego z 17 czerwca 1998 r., sygn. IV KKN 650/97, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 11–12/15.

czane są osobom, które mają wystąpić jako świadkowie w procesie, w formie pisemnej³⁷ zgodnie z przepisami³⁸ o doręczeniach.

Najczęściej wezwania doręczane są za pośrednictwem poczty. Muszą one zawierać imię, nazwisko oraz adres zamieszkania osoby wzywanej, ponadto czas i miejsce przesłuchania, nazwiska stron, przedmiot sprawy i zwięzłą ośnowę przepisów o karach za pogwałcenie obowiązków świadka. Niedopuszczalne jest wskazywanie w wezwaniu tezy dowodowej, na okoliczność której świadek został powołany³⁹.

Kodeks postępowania cywilnego zawiera szczególne regulacje sposobu wzywania świadków w postępowaniach odrębnych, tj. w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy (art. 472 k.p.c.), w postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych (art. 472 k.p.c.) oraz w postępowaniu uproszczonym (art. 505 (6) § 1 k.p.c.).

Odmienności w stosunku do pozostałych postępowań dotyczą przede wszystkim uprawnienia sądu do wzywania świadków w sposób, który sąd uzna za najbardziej celowy, nawet z pominięciem przepisów ogólnych. Główną przesłanką stosowania odformalizowanego sposobu doręczenia wezwania będzie przede wszystkim przyspieszenie rozpoznania sprawy.

Odformalizowany sposób wzywania świadków obejmuje przede wszystkim wezwania drogą telefoniczną, za pomocą telegrafu lub telefaksu, a także przy użyciu skrzynek poczty elektronicznej⁴⁰. Wezwanie będzie uznane za skutecznie doręczone, jeżeli nie będzie wątpliwości, iż doszło ono do wiadomości adresata.

Ponadto k.p.c. nie przewiduje w postępowaniu odrębnym z zakresu prawa pracy, a także ubezpieczeń społecznych oraz w postępowaniu uproszczonym żadnych odmiennych rozwiązań dotyczących wzywania do stawienia w charakterze świadków. Także zatem osoby małoletnie, które zostały wezwane do sta-

³⁷ Wyjątkowo sąd może dopuścić i przeprowadzić dowód z przesłuchania świadka bez doręczenia mu pisemnego wezwania, jeżeli osoba ta będzie obecna w budynku sądu. W takim przypadku jako wezwanie należy traktować wyrażenie przez sąd woli przesłuchania tej osoby w charakterze świadka.

³⁸ Przepisy k.p.c. oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 czerwca 1999 r. w sprawie szczegółowego trybu doręczania pism sądowych przez pocztę w postępowaniu cywilnym (Dz.U. Nr 62, poz. 697 z późn. zm.).

³⁹ Zob. K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, A. Zieliński (red.), Warszawa 2005, uwagi do art. 262, s. 704.

⁴⁰ Szerzej na temat odformalizowanych sposobów wzywania świadków zob. B. Kaczmarek, *Nowe technologie, nowe możliwości – nowoczesne formy komunikowania się sądu i stron procesu cywilnego, a także sądów między sobą – uwagi na tle aktualnych przepisów*, e-biuletyn CBKE 3/2007, dostępny na stronie http://cbke.prawo.uni.wroc.pl/modules/Publikacje/e-Bulletin/2007_3/Nowe_technologie.pdf.

wiennictwa w charakterze świadków w jednym z tych postępowań, podlegają wymienionym wcześniej regulacjom.

Wezwanie świadka, który przebywa za granicą, następuje zgodnie z tu opisanymi regulacjami ogólnymi. Wezwanym w charakterze świadka może być więc także małoletni przebywający za granicą, przy czym nie ma tu znaczenia, czy jest on obywatelem polskim czy też obcokrajowcem. Do osoby przebywającej za granicą nie mają zastosowania przepisy dotyczące środków przymusu, gdyż stosowanie środków przymusu na terenie obcego państwa jest niedopuszczalne, ponieważ narusza suwerenne prawa tego państwa⁴¹.

W przypadku wzywania małoletnich do stawienia w charakterze świadka pojawia się pytanie, kto powinien być adresatem wezwania – sam małoletni czy też jego przedstawiciel ustawowy.

Przed przesłuchaniem nie zawsze będzie wiadomo, w jakim wieku jest świadek⁴², dlatego też zasadne wydaje się adresowanie wezwania bezpośrednio do niego. Co natomiast zrobić w sytuacji, gdy wiadomo, że w charakterze świadka ma być wezwana osoba małoletnia?

Przepisy k.p.c. wprost regulują doręczenia pism sądowych, w tym także wezwań, stronom niemającym zdolności procesowej, a nie odnoszą się w ogóle do pozostałych osób biorących udział w procesie, które nie mają przymiotu zdolności procesowej. Art. 133 k.p.c. stanowi, iż pisma sądowe przeznaczone dla strony, która nie ma zdolności procesowej, doręcza się jej przedstawicielowi ustawowemu. Możliwe wydaje się, zwłaszcza wobec braku bezpośredniej regulacji, stosowanie tego przepisu odpowiednio do małoletnich świadków. Oznacza to, iż wezwania kierowane do małoletniego należałoby doręczać jego przedstawicielowi ustawowemu.

Ważkim argumentem przemawiającym przeciwko takiemu rozwiązaniu jest powoływane tam kryterium zdolności procesowej. Zdolność procesowa nie ma natomiast znaczenia w ocenie zdolności do występowania w procesie w charakterze świadka, którym może być także osoba małoletnia, nieposiadająca przecież zdolności procesowej⁴³.

Wskazanie natomiast rodzica jako adresata wezwania przeznaczonego dla reprezentowanego przez niego małoletniego dziecka można wyprowadzać z przysługującej jemu władzy rodzicielskiej. Wprawdzie kodeks rodzinny i opiekuńczy nie zawiera definicji władzy rodzicielskiej, to jednak doktryna i orzecznictwo

⁴¹ Zob. T. Ereciński, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2004, uwagi do art. 262, s. 499.

⁴² W razie wątpliwości sąd może zwrócić się do strony, wnioskującej o dopuszczenie dowodu z przesłuchania świadka, o podanie jego wieku.

⁴³ Por. stanowisko doktryny niemieckiej, zob. zwłaszcza A. Findeisen, *Der minderjährige Zeuge im Zivilprozess*, Berlin 1992, s. 43.

przyjmują, iż jest to ogół obowiązków spoczywających na rodzicach i praw im przysługujących względem dziecka, w celu należytego wykonywania pieczy nad jego osobą i majątkiem. Przyjmuje się, że na treść władzy składają się następujące elementy: piecza nad osobą dziecka, zarząd jego majątkiem i reprezentowanie go.

Można podjąć próbę uzasadnienia wskazywania jako adresata rodzica małoletniego świadka, wywodząc takie stanowisko właśnie z prawa reprezentowania dziecka przez jego przedstawiciela ustawowego⁴⁴.

Istotnie, reprezentowanie dziecka jest przyznane rodzicom jako instrument należytego wykonywania zadań rodzicielskich należących do zakresu obu rodzajów pieczy. Nie mogąc reprezentować dziecka, rodzice nie byłiby w stanie w ogóle wykonywać swoich obowiązków⁴⁵. I taką podstawę można obalić, wskazując, że reprezentacja dziecka, wynikająca z władzy rodzicielskiej, obejmuje właściwie składanie i przyjmowanie w imieniu dziecka oświadczeń woli, a takim trudno nazwać wezwanie do stawienia się w sądzie.

Wydaje się jednak w pełni uzasadnione przyjęcie, iż wezwanie powinno być doręczone przedstawicielowi ustawowemu dziecka, a to dlatego, że tylko wtedy możliwe jest zrealizowanie celu wezwania, tj. spełnienie przez świadka obowiązku stawienia się.

OBYWIAZKI ŚWIADKA

Wystąpienie w charakterze świadka można by zakwalifikować jako nakaz publiczno-prawny, który mimo że nie jest ustawowo zdefiniowany, przejawia się jednak w następujących obowiązkach: 1) pojawienia się, 2) złożenia pełnej i zgodnej z prawdą wypowiedzi oraz 3) złożenia przysiężenia.

NIESTAWIENNICTWO WEZWANEGO ŚWIADKA

Kolejnym zagadnieniem jest nieusprawiedliwione niestawienie się i kary porządkowe z tym związane. Zwłaszcza gdy przyjmiemy, iż obowiązek stawienia się dotyczy małoletniego.

Za nieusprawiedliwione niestawienie się sąd skazuje świadka na grzywnę, po czym wzywa go powtórnie, a w razie ponownego niestawienia się skazuje go na ponowną grzywnę i może zarządzić jego przymusowe sprowadzenie.

Świadek może usprawiedliwić swoje niestawienie się w ciągu tygodnia od daty doręczenia mu postanowienia skazującego go na grzywnę lub na pierwszym posiedzeniu, na które zostanie wezwany. W razie usprawiedliwienia niestawienia się sąd zwolni świadka od grzywny i od przymusowego sprowadzenia.

⁴⁴ Por. F. Stein, M. Jonas, *Kommentar zur ZPO*, Tübingen 2005, uwagi do § 377 ZPO.

⁴⁵ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2001, s. 140.

Jako że kara grzywny i przymusowe sprowadzenie nie są karami w rozumieniu prawa karnego czy też ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, a jedynie karami porządkowymi, dlatego można rozważać możliwość ich nałożenia na małoletniego świadka, chyba że winą za jego niestawiennictwo można obarczyć jego rodziców.

W niemieckiej doktrynie postuluje się również możliwość analogicznego stosowania przepisów regulujących odpowiedzialność deliktową⁴⁶. Odpowiedzialność na zasadzie winy można przypisać już dziecku, które ukończyło 13 lat. Warunkiem koniecznym byłoby jednak uwzględnienie okoliczności, czy małoletni jest w stanie rozpoznać skutki swojego czynu, a przede wszystkim zrozumieć, że jego niestawiennictwo powoduje powstanie dodatkowych kosztów. Przyjęcie takiej koncepcji wymagałoby ponadto ustalenia, czy niestawiennictwo małoletniego świadka w sądzie wywołało szkodę. Trudno jednak znaleźć argumenty, które potwierdziłyby zasadność stosowania takiego rozwiązania na gruncie prawa polskiego.

Przeciwko nakładaniu na małoletniego kary porządkowej grzywny przemawia jeszcze kwestia trudności w egzekucji grzywny, a to ze względu na okoliczność, że często brak majątku małoletniego, z którego można by ją prowadzić. Nie ma natomiast żadnego uzasadnienia dla stosowania wobec małoletniego pozostałych kar porządkowych.

Rodzice, którym przysługuje władza rodzicielska, obowiązani są zapewnić stawiennictwo dziecka wezwanego w charakterze świadka na rozprawie, w razie konieczności powinni oni nawet dziecko doprowadzić do sądu. Ten obowiązek można wyprowadzić z zakresu władzy rodzicielskiej. Bezsporne jest przecież, że to na rodzicach ciąży obowiązek pieczy nad dzieckiem. Wszak dziecko ze względu na nieporadność nie jest w stanie załatwiać osobiście swych spraw. Z analizy przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wynika, iż władza rodzicielska to ogół obowiązków i praw rodziców względem dziecka, mających na celu zapewnienie mu należytej pieczy i strzeżenie jego interesów. Dodać można jeszcze, iż władza rodzicielska istnieje przede wszystkim w interesie dziecka⁴⁷. Władza rodzicielska powinna być wykonywana, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny. Jako nadrzędną cechę władzy rodzicielskiej należy wskazać funkcję ochronną względem dziecka. Co prawda, obowiązki wynikające z władzy rodzicielskiej obciążają głównie rodziców względem dziecka, ale nie można pomijać też obowiązków ciążyących na rodzicach przy uwzględnieniu interesów osób trzecich. Będzie to zwłaszcza obowiązek takiego kierowania dzieckiem, by nie naruszało ono praw osób trzecich. Do praw osób trzecich można by zaliczyć prawo do

⁴⁶ Podobne rozwiązanie rozważano w doktrynie niemieckiej. Zob. A. Findeisen, *Der minderjährige Zeuge im Zivilprozess*, Berlin 1992, s. 48–59.

⁴⁷ J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1987, s. 220.

prowadzenia dowodu w procesie, w tym także dowodu z przesłuchania świadka, także małoletniego.

W razie niestawiennictwa dziecka na rozprawie brak jest ustawowych podstaw do stosowania wobec przedstawiciela ustawowego kar porządkowych na mocy k.p.c. Obowiązek opieki nad dzieckiem nie jest obowiązkiem procesowym, który należałoby spełnić wobec stron procesu lub sądu, jest to jedynie zobowiązanie w relacjach rodzica z dzieckiem, które nie może być egzekwowane w oparciu o przepisy dotyczące kar porządkowych, jakie można nałożyć na świadka.

W świetle obowiązujących przepisów prawa polskiego nie ma podstaw do stosowania zarówno wobec małoletniego świadka, jak i jego przedstawiciela ustawowego kar porządkowych za niestawiennictwo na rozprawie. Mamy tu do czynienia z *lex imperfecta*.

W sytuacji zaś, gdy pojawienie się małoletniego świadka na rozprawie jest niemożliwe (także z powodu niedoprowadzenia go przez przedstawiciela ustawowego na przesłuchanie), to na mocy art. 242⁴⁸ k.p.c. sąd może oznaczyć termin, po którego upływie, przeprowadzenie dowodu z przesłuchania tego świadka będzie możliwe jedynie wtedy, gdy nie spowoduje zwłoki w postępowaniu.

PRAWO ODMOWY ZEZNAŃ I ODPOWIEDZI NA PYTANIE

Przed przesłuchaniem świadka sąd uprzedza go o prawie odmowy zeznań i prawie odmowy odpowiedzi na pytanie oraz odpowiedzialności za złożenie fałszywych zeznań⁴⁹.

Prawo odmowy zeznań⁵⁰ przysługuje małżonkom stron, ich wstępnym, zstępnym i rodzeństwu oraz powinowatym w tej samej linii lub stopniu, a także osobom pozostającym ze stronami w stosunku przysposobienia. Prawo odpowiedzi na pytanie przysługuje natomiast świadkowi, gdy jego zeznanie mogłoby narazić jego lub jego bliskich, wymienionych w paragrafie poprzedzającym, na odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową albo jeżeli zeznanie miałoby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej.

A czy małoletni świadek może samodzielnie złożyć oświadczenie o odmowie składania zeznań lub odpowiedzi na pytanie czy też oświadczenie takie uzależnione jest od woli przedstawiciela ustawowego?

⁴⁸ W art. 242 k.p.c. jest mowa o przeszkodach o nieokreślonym czasie trwania w prowadzeniu postępowania dowodowego.

⁴⁹ K. Piasecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, K. Piasecki (red.) t. I, Warszawa 1996, uwagi do art. 266, s. 854.

⁵⁰ Szerzej na temat odmowy zeznań w postępowaniu cywilnym zob. K. Knoppek, *Prawo odmowy zeznań i odpowiedzi w procesie cywilnym*, Warszawa 1984.

Istotnie, małoletniemu brakuje zdolności procesowej i nie może samodzielnie dokonywać czynności procesowych. Jednak świadek nie jest stroną, a jedynie osobą biorącą udział w postępowaniu, a odmowa składania zeznań lub odpowiedzi na pytanie nie jest czynnością procesową. Dlatego trafne jest stanowisko przyznające małoletniemu prawo odmowy składania zeznań lub odpowiedzi na pytanie na zasadach ogólnych⁵¹.

Przepisy k.p.c. ponadto nie zawierają odmiennych regulacji w zakresie uprawnień świadka przewidzianych w art. 261, które mogłyby dawać podstawę do innego traktowania małoletniego świadka. Gdy ustawa wiąże z wiekiem świadka określone skutki procesowe, znajduje to wyraz w treści przepisu (np. art. 267 lub art. 430 k.p.c.).

Przeciwnicy takiego stanowiska odwołują się do art. 98 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, który upoważnia przedstawicieli ustawowych do działania za małoletniego i dlatego może stanowić podstawę do podejmowania przez nich decyzji o skorzystaniu bądź nieskorzystaniu przez małoletniego z prawa odmowy zeznań lub odpowiedzi na pytanie. Podnoszą także, że małoletni nie jest w stanie świadomie i z pełną odpowiedzialnością za skutki podjąć takiej decyzji⁵².

Taka wykładnia budzi jednak wątpliwości. Wskazać należy brak konsekwencji w tej teorii. Przyjmując nawet, że w każdym wypadku, gdy przesłuchiwany ma być małoletni świadek, decyzja o odmowie zeznań lub odmowie odpowiedzi na pytanie przysługuje przedstawicielowi ustawowemu, to żaden z postulatorów tego nurtu nie kwestionuje tego, że decyzja przedstawiciela ustawowego o nieskorzystaniu z prawa odmowy zeznań lub odpowiedzi na pytanie nie może spowodować zmuszenia małoletniego do złożenia zeznań. A to prowadzi do wniosku, że skorzystanie z uprawnień określonych w art. 261 k.p.c. zawsze będzie należało do małoletniego.

Również argument o braku zdolności czynności prawnych oraz okoliczność, iż małoletni (który nie ukończył 17 lat) nie ponosi odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, nie może uzasadniać stanowiska, że małoletni nie jest uprawniony do samodzielnego skorzystania z uprawnień z art. 261 k.p.c. Nie ma żadnej zależności między tymi faktami a zdolnością do rozsądnego wypowiedzenia się co do złożenia zeznań albo ich odmowy⁵³. Dlatego też decyzja w tym względzie należy bezsprzecznie wyłącznie do małoletniego świadka i stanowi

⁵¹ K. Piasecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, K. Piasecki (red.), t. I, Warszawa 1996, uwagi do art. 261, s. 848.

⁵² Zob. Z. Doda, A. Gaberle, *Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Komentarz. Tom I. Dowody w procesie karnym*, a także T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2001, s. 372.

⁵³ Por. uchwała Sądu Najwyższego z 19 lutego 2003 r., sygn. I KZP 48/02, OSNKW 2003/3–4/23.

jego prawo osobiste, które nie może być ograniczone z powodu jego niepełnoletności.

W razie przesłuchiwania małoletniego świadka, sąd obowiązany jest wyjaśnić mu, na czym polega prawo odmowy zeznań lub odpowiedzi na pytanie. Ponieważ małoletni nie ma jeszcze wyrobionych umiejętności oceniania swojego postępowania, a także postępowania innych osób, pouczenie o przysługujących mu uprawnieniach musi być przekazane w sposób dla niego zrozumiały, adekwatnie do jego wieku, rozwoju umysłowego oraz stopnia dojrzałości umysłowej i społecznej⁵⁴.

Warunkiem odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania jest, aby przyjmujący zeznanie uprzedził zeznającego o tej odpowiedzialności lub odebrał od niego przyrzeczenie. Za składanie fałszywych zeznań odpowiada każdy, kto ukończył 17 lat. Z tego powodu i ta granica wieku pojawia się w przepisie art. 267 k.p.c., który stanowi, że nie składają przyrzeczenia małoletni, którzy nie ukończyli 17 lat. Małoletni, który nie ukończył 17 lat, nawet jeśli był pouczony o odpowiedzialności karnej, nie będzie odpowiadał karne za składanie fałszywych zeznań.

PRZESŁUCHANIE NA POSIEDZENIU JAWNYM CZY NIEJAWNYM

Co do zasady posiedzenia sądowe są jawne⁵⁵, jednak sąd może zarządzić odbycie całego posiedzenia lub jego części przy drzwiach zamkniętych⁵⁶. Czy przesłuchanie małoletniego świadka może być okolicznością uzasadniającą wydanie takiego zarządzenia? Wprawdzie wydanie takiego zarządzenia przez sąd z urzędu powinno nastąpić, gdy publiczne rozpoznanie sprawy zagrażałoby porządkowi publicznemu lub moralności albo gdy miałyby być ujawnione okoliczności objęte tajemnicą państwową lub służbową, to jednak stronom przysługuje uprawnienie do złożenia wniosku o odbycie posiedzenia przy drzwiach zamkniętych. Sąd uwzględni wniosek, jeżeli uzna podane przez stronę przyczyny za uzasadnione, natomiast wniosek strony w przypadkach roztrząsania szczegółów życia rodzinnego nie podlega ocenie sądu⁵⁷. Dlatego też przyjąć należy, że przesłuchanie małoletniego świadka mogłoby odbywać się na posiedzeniu przy drzwiach zamkniętych.

⁵⁴ Zob. uchwała Sądu Najwyższego z 20 grudnia 1985 r., sygn. VI KZP 28/85, OSNKW 1986/5-6/30. Por. także głosę aprobującą do tej uchwały Z. Młynarczyk, „Problemy Praworządności” 1987, z. 1, s. 65 oraz głosę krytyczną Z. Wróny, OSP 1986, 11–12/232.

⁵⁵ Art. 148 k.p.c.

⁵⁶ W sprawach małżeńskich ustawa nakazuje odbywanie posiedzeń przy drzwiach zamkniętych, a wyjątkowo dopuszcza możliwość posiedzeń jawnych (art. 427 k.p.c.).

⁵⁷ M. Jędrzejewska, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2001, uwagi do art. 153.

UDZIAŁ PRZEDSTAWICIELA USTAWOWEGO

Przepisy prawne nie regulują udziału przedstawiciela ustawowego małoletniego świadka w posiedzeniu sądowym, na którym składa on zeznania⁵⁸. Zasada jawności postępowania dopuszcza udział w posiedzeniach sądowych osób, które nie są stronami toczącego się postępowania. Jeśli zatem posiedzenie, na którym przesłuchiwany jest małoletni świadek, jest jawne, jego przedstawiciel ustawowy może bez przeszkód brać w nim udział. Wątpliwości pojawiają się, gdy posiedzenie odbywa się przy drzwiach zamkniętych, kiedy to mają prawo brać w nim udział strony, interwenienci uboczni, ich przedstawiciele ustawowi i pełnomocnicy, prokurator oraz osoby zaufania przybrane przez strony. Nie byłoby kłopotu, gdyby przedstawiciel ustawowy małoletniego świadka pojawił się na posiedzeniu jako osoba zaufania, ale przecież tak nie musi być. Wydaje się jednak, że zasadny jest postulat dopuszczenia do udziału w posiedzeniu małoletniego świadka jego rodzica (przedstawiciela ustawowego), a to ze względu na zapewnienie dziecku poczucia bezpieczeństwa. Odmowa dopuszczenia rodzica do udziału w posiedzeniu byłaby uzasadniona, gdyby rodzice byli stronami tego postępowania.

WNIOSKI

Niniejsze rozważania pozwalają przyjąć, że brak uzasadnionych podstaw do różnicowania statusu świadków pełnoletnich i niepełnoletnich. Podobnie z oceną zeznań składanych przez tych świadków. Zakwestionować wiarygodność zeznań świadków można jedynie wtedy, gdy wyniki przeprowadzonego postępowania dowodowego wskazują w sposób niebudzący wątpliwości, że zeznania te nie są prawdziwe⁵⁹.

Bez wątpienia można powiedzieć, że gdy intencją ustawodawcy jest odmienne uregulowanie uprawnień lub obowiązków przypisanych świadkom, to znajduje ona odzwierciedlenie w przepisach. Jeżeli brak jest odrębnych regulacji, to do małoletnich świadków mają zastosowanie przepisy ogólne.

⁵⁸ Rozwiązań prawnych w tym zakresie brakuje i w przepisach prawa karnego procesowego, również próba odwołania się do ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. Nr 35, poz. 228 z późn. zm.) jest nieskuteczna. Natomiast Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 12 stycznia 1987 r., sygn. I KR 454/86, OSNKW 1987, 7–8/72 stwierdził, iż przepisy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, wymagające w czasie przesłuchania nieletniego obecności rodziców, opiekuna lub obrońcy, nie mają zastosowania do przesłuchania małoletniego świadka.

⁵⁹ Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z 30 maja 1995 r., sygn. III Aur 132/95, OSA 1998, 4/14.